

Міжнародні науково-мистецькі читання пам'яті Олени Костянтинівни Наталевич:
до 100-ліття з Дня народження

про Миколу Петровича. Вона стверджувала, що лише завдяки йому була опанована бандура, потім багато років вона виступала із заслуженою капелюю бандуристів. Лариса Іванівна була захоплена творчим дуєтом М.П. Ключника й О.К. Наталевич. Вона розповідала, як Олена Костянтинівна підтримувала й заспокоювала Миколу Петровича в складні моменти перед виступами колективів та після з'ясування стосунків із керівництвом. Вона була його справжньою опорою, а він неодноразово наголошував, що не бачить поряд із собою іншого концертмейстера, окрім Олени Костянтинівни.

Останній документ архівної справи датований 19 лютим 1969 року. У ньому мова йде про зміну наказу №46 від 3 квітня 1964 року. Архівна справа М.П. Ключника закінчилася саме такою інформацією. Але нам відомо, що залишивши Полтавський педагогічний Микола Петрович ще деякий час викладав у Полтавському державному музичному училищі імені М.В. Лисенка, принаймі до 1972 року.

Література:

1. Архів ПНПУ. Ф. Особові справи викладачів. Оп. К2. Спр. Ключник..., 18 арк.зв.
2. Полтавське музичне училище ім. Миколи Лисенка. Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki:В0>

Ірина Цебрій (м. Полтава)

ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ

ОЛЕНИ КОСТЯНТИНІВНИ НАТАЛЕВИЧ У СВІТЛІ ЇЇ СПОГАДІВ

Ми зібралися сьогодні в цьому залі в прекрасну пору «золотої осені», щоб не лише відзначити 95-річний ювілей Є.К. Наталевич, а й осмислити творчий шлях нашого педагога, друга і Вчителя. Вісім років, як її немає з нами, але її образ, її людські, моральні та педагогічні заповіді назавжди залишаться в наших серцях. Сьогодні ми спробуємо оцінити її педагогічний і виконавський досвід, те безцінне, що не повинно безслідно зникнути.

Я дозволю собі, як одна з останніх учениць Олени Костянтинівни, поділитися деякими спогадами про неї.

Перше, про що хочеться сказати, це те, що Олена Костянтинівна була до в найвищому розумінні моральною людиною, авторитетом для всіх, хто її знав. Вона не дозволяла собі ніколи найменших послаблень в сфері

Ірина Цебрій. Життєвий і творчий шлях Олени Костянтинівни Наталевич у світлі її спогадів

міжособистісних стосунків. Для неї еталоном духовної чистоти і сили були її батьки, яких вона обожнювала і яким віддала більшу частину свого життя. Як і вони, Олена Костянтинівна, маючи прекрасну консерваторську освіту, пішла шляхом наставництва, вдячним для того часу шляхом учительства.

Дитинство, юність і першу третину свого більше ніж 90-річного життя Олена Костянтинівна прожила в теплих причорноморських степах, на берегах Азовського і Чорного морів: Таганрог, Миколаїв, Одеса. Степові і морські дали вдихнули в її душу неугасимий романтизм і бунтарський дух. Стародавні руїни приморських грецьких міст надихнули її батьків дати їй прекрасне ім'я – «Олена»; передати від батька – «Костянтинівна» (грец. - сталість, надійність). У ній перемішалось багато етносів – усіх східних і західних слов'ян, а також, напевно, й греків (досить поглянути на її благородний вигляд). Невиправний романтизм її натури проявлявся й у тому, що вона до останніх днів жила високими духовними поривами: грала, дуже багато читала, насолоджувалася хорошим кіно та спектаклями.

Багато хто відзначає твердість характеру Олени Костянтинівни, навіть певну авторитарність. Але таким був той нелегкий, по-суті, трагічний час. Сьогодні ми почуємо слово самої Олени Костянтинівни про минулі роки. Вона була сучасницею двох воєн, сучасницею колективізації, Голодомору й важких років відновлення – та вона все витримала і досягла величезних висот в мистецтві й духовності.

Слід також відзначити й її особливе ставлення і до своїх учнів. Ці стосунки можна оцінити, як «вимогливе партнерство». Її будинок – а це була простора квартира біля старої будівлі училища – завжди був сповнений молоді. Це були наші студенти, і не лише піаністи, а й композитори (Ківа, Дробязгіна), струнники, вокалісти. Завжди хтось музиціював за роялем – прекрасним інструментом, колишнім центром загального притягіння.

Олена Костянтинівна працювала дуже багато, далеко за межами розкладу. Студентам після занять часто доводилося проводити її з училища додому майже опівночі. Перед студентами вона ставила найвищу професійну планку й усе робила для її досягнення. Коли вона раділа успіхам учня, то не приховувала цього й говорила, чого він досяг.

Проте своє невдоволення недостатнім рівнем гри могла висловити досить гострим слівцем, або грюкнути нотами по роялю, або замкнути студента на цілий день у класі, щоб він почав дійсно серйозно працювати

Міжнародні науково-мистецькі читання пам'яті Олени Костянтинівни Наталевич: до 100-ліття з Дня народження

(студенту іноді доводилося тікати через вікно). Зате під час виступів своїх учнів вона найчастіше була не в залі, а поруч із ними за кулісами сцени, надихаючи й наставляючи їх.

Олена Костянтинівна дуже поважала кожного свого учня як майбутнього колегу по мистецтву. Тому не дивно, що навколо неї завжди був її клас – міцний колектив однодумців і просто дуже близьких один одному людей. Це почуття братерства всіх тих, хто навчався у Олени Костянтинівни, її учні несуть крізь усе життя. Свідченням цьому є наші читання.

Незважаючи на довгі вмовляння написати мемуари, Олена Костянтинівна так їх і не написала. Напевно тому, що вона була знавцем і тонким оцінювачем справжньої літератури, і вважала себе не в праві претендувати на літературні лаври, і майже єдиним, що залишилося після неї, стала написана її рукою біографія, що зберігається в нашому музеї.

Педагогічна майстерність Олени Костянтинівни, її школа відома багатьом містам колишнього Союзу. Її студенти, випускники Полтавського державного музичного училища, вступали в різні консерваторії – Харківську, Київську, Воронежську, Петрозаводську, Алма-Атинську, Астраханську, Саратовську – і завжди, коли вони приїжджали на консультацію в ці навчальні заклади й повідомляли, в класі якого педагога вони навчалися в Полтаві, на них звертали особливу увагу, бо це була дійсно справжня професійна школа.

Як же до нас в Полтаву потрапила Олена Костянтинівна, колишня випускниця Одеської консерваторії, уродженка Таганрога, як складалася її творча біографія в дополтавський і полтавський періоди?

Як уже сказано, вона народилася в Таганрозі, в творчій інтелігентній родині. Її батько, Костянтин Леонтійович, був високопрофесійним церковним регентом, свого часу закінчив духовну семінарію, у його хорі почали свою кар'єру багато професійних співаків, одним із яких був Іван Сергійович Паторжинський. Її мати, Варвара Петрівна, була викладачем географії в загальноосвітній школі.

Олена Костянтинівна отримала прекрасну музичну освіту, їй дуже пощастило з викладачами від першого і до останнього рівня навчання. Вона весь час спілкувалася з педагогами-виконавцями, що не могло не вплинути на формуванні її особистості і на її майбутню педагогічну майстерність.

Ірина Цебрій. Життєвий і творчий шлях Олени Костянтинівни Наталевич у світлі її спогадів

Такими викладачами були Анна Олексіївна Неверова в музичній школі в Таганрозі, Олена Михайлівна Бельська в музичному технікумі в Ростові, Людмила Наумівна Гінзбург, колишня учениця Генріха Густавовича Нейгауза, яка її опікувала в Одеській консерваторії.

Навчаючись в Ростовському музичному технікумі (так у 30-40-і роки називали музичні училища), Олена Костянтинівна об'єднувала два відділи – музично-педагогічний і виконавський і була однією з кращих студенток.

На передодні прийняття остаточного рішення, яку з консерваторій обрати, Олена Костянтинівна разом з батьком провідали Івана Сергійовича Паторжинського в Києві, який уже на той час був дуже серйозно хворий. О.К. Наталевич познайомила з містом Києвом. Паторжинський порадив їм столичну консерваторію. Так рішення було прийнято.

У 1940 році Олена Костянтинівна успішно склала вступні іспити до Київської консерваторії і стала студенткою. Вона з дуже великим теплом згадувала цей рік навчання в Києві, людей, які її оточували, теплі відносини з братами Платоном і Георгієм Майбородами, один із яких, Георгій, до неї залицявся.

Але їй не судилося закінчити Київську консерваторію. Почалася війна. На її долю випало випробування після останнього, зданого на «відмінно», іспиту, виїжджати з Києва якраз в перший день його бомбардування, коли були скасовані всі рейси поїздів в Ростовському напрямку. Вона дивом залишилася живою, добираючись на перекладних під розриви бомб, і дивом потрапила до Ростову. А потім почалися тяжкі роки окупації, коли, за її словами, «людина лягала спати і не знав, прокинеться він завтра».

У 1944 році Олена Костянтинівна стала студенткою Одеської консерваторії, де потрапила в клас Людмили Наумівни Гінзбург, учениці Генріха Густавовича Нейгауза. Тому в фортепіанній школі Олени Костянтинівни дуже багато від школи Нейгауза.

Після закінчення Одеської консерваторії Олена Костянтинівна отримала направлення в Полтавське музичне училище, де з повною самовіддачею, творчо пропрацювала майже тридцять років. Практично з кожного випуску її студенти надходили в консерваторії колишнього Радянського Союзу.

Можна назвати чимало імен її колишніх учнів, які стали прекрасними дійсно професійними музикантами, виконавцями і педагогами, концертмейстерами. Серед них: випускники Київської консерваторії –

Міжнародні науково-мистецькі читання пам'яті Олени Костянтинівни Наталевич: до 100-ліття з Дня народження

Анатолій Гудько, Яніна Манзенко, Людмила Костюк; Харківській – Людмила Ключник, Володимир Кінько; Петрозаводкой – Антоніна Іщенко, Воронезької – Лариса Гранат, Алма-Атинської – Володимир Солнцев; з них – викладачі Полтавського музичного училища в сьогоднішній і минулий час – Інна Михайленко, Володимир Солнцев, Володимир Кінько, Ніна Рудницька.

Провідні викладачі музичних шкіл нашого міста, й нинішні і колишні – Зінаїда Майорчик, Ольга Горбушкіна й Тетяна Коробко, Антоніна Надина й Людмила Кучер, Валерія Посисаєва й Наталія Шевельова; викладачі ДМШ та шкіл мистецтв ближнього і далекого зарубіжжя – Наталія Шаповалова (Артеменкова, Троїцьк, Підмосков'я), Інса Римар (Клименко, Кишинів, Модова), Людмила Костюк (Прагер, Німеччина, Мюнхен) та інші. На жаль, я знаю не всіх.

Олена Костянтинівна була не лише прекрасним педагогом, а й одним з кращих концертмейстерів в Полтаві. Довгий час вона акомпанувала хоровій академічній капелі педагогічного інституту імені Короленка, якою керував відомий хормейстер Арефа Римський. Микола Ключник, котрий перейняв естафету в А. Римського, стверджував, що не уявляє поряд із собою іншого концертмейстера, лише Олену Костянтинівну. Цей творчий союз свого часу був найбільше відомий Полтаві.

Олена Костянтинівна була неперевершеним організатором і пристрасним ентузіастом фортепіанних концертів в Полтаві й за її межами. Ці концерти планувалися й організовувалися нею від «а» до «я». Ці концерти переносили як виконавців, так і слухачів у далекі епохи, композиторам яких були присвячені концерти – в епоху французького класицизму й італійського бароко, в епоху віденських класиків, польського романтизму та становлення професійної вітчизняної музики.

Олена Костянтинівна нас вчила підбирати до музики поезію, яка відповідала їй за стилем, таким чином, мистецтву мелодекламації, вчила писати музичні анотації. Ми проводили ці концерти в костюмах, відповідних епосі, та із задоволенням самі їх шили, підбираючи моделі. Олена Костянтинівна дуже впливала і на наш читацький смак. Вона була людиною широкої ерудиції і вміла репрезентувати прочитану літературу.

Олена Костянтинівна була дуже суворим вихователем учнів свого класу. Її учнів було видно дуже здалеку. Я часто згадую, як після пар я бігла в підвал, щоб в туалеті змити з лица косметику, підібрати з чола волосся наверх і заколоти його невидимками. В іншому вигляді її

Олександр Лук'яненко. Життєвий та професійний шлях К.Л. Наталевича крізь призму офіційних документів та автобіографічних нотаток

студентки на урок не допускалися, і я зараз, спостерігаючи реклами по телебаченню, вже з висоти своїх років думаю, як це було правильно і як це дисциплінувало.

Можна багато говорити про її педагогічну методику, але про це скажуть інші, а моїм завданням було відтворити її портрет, як особистості, музиканта, педагога й вихователя, високоморальної людини, котра прожила нелегке, але гідне й сповнене високої творчості життя. Пам'ятаємо її!

Література:

1. Елена Константиновна Наталевич: последние годы жизни. Режим доступа : <https://www.youtube.com/watch?v=ffEcSJ2ya5g&t=78s>
2. Олена Костянтинівна Наталевич: портрет музиканта і педагога на тлі епохи : [матеріали міжнародного науково-практичного семінару фортепіанного мистецтва] / укладач І.В. Цебрій. – Полтава: ПМУ; ПНПУ, 2013. – 56 с.

Олександр Лук'яненко (м. Полтава) ЖИТТЄВИЙ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ ШЛЯХ К.Л. НАТАЛЕВИЧА КРІЗЬ ПРИЗМУ ОФІЦІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ ТА АВТОБІОГРАФІЧНИХ НОТАТОК

Значення спадковості у визначенні професійного шляху у родинах освітньої та мистецької інтелігенції не є новиною. Тому звернення до генеалогічних студій, які б розкривали вибір життєвих орієнтирів Наталією Наталевич було б очевидним фактом. Наша розвідка має перед собою дещо інші завдання. Ми прагнемо виявити залежність становлення особистості мистця в залежності від викликів, що їх ставила епоха, та відповідей, які спромагався дати суб'єкт дослідження. У нашій сьгоднішій історії мова піде про людину, котра більше чверті століття присвятила мистецькій освіті і плеканні краси та сили голосу.

Костянтин Леонтійович Наталевич народився 27 серпня 1893 року у селі Велятичі Борисівського повіту Мінської губернії у Російській імперії. За національністю визначав себе росіянином, за соціальним походженням походив із селян-бідняків. Батько був сільським фельдшером, а після революції працював помічником лікаря [1, арк.1].

Певне, це і був перший виклик епохи, який і визначив подальше професійне становлення К.Наталевича: **виклик бідності**.